

Reflexe / „Já“ / Subjekt

Mluvit o sobě jako o „já“ ještě zdaleka neznamená chápat, co to filosoficky znamená. Máme prastaré literární doklady o tom, že lidé (v nějakém příběhu) o sobě mluvili v první osobě, ale přesto se tato „první osoba“ právě jakožto „já“ stala filosofickým tématem teprve velmi pozdě, víc než dva tisíce let poté, co filosofové začali filosofovat. Teď se musíme domluvit, jak o tomto „já“ budeme nadále mluvit, abychom mohli další průzkumy dělat s jistotou, že si rozumíme. Ve skutečných dějinách filosofického myšlení se dostalo tomuto „já“ pojmenování přinejmenším v některých jazycích poněkud matoucího. Do tématu se zakousli především filosofové němečtí, a ti razili termín „subjekt“ (navazovali tím ovšem už na tradice starší, pozdně středověké, neboť problém úzce souvisí s křesťanstvím). My Češi jsme byli filosoficky vždycky nejvíc závislí na myslitelích německých (tady ostatně nejde o vrcholy německé filosofie, ale především o filosofický žargón, který k nám pronikal po mnohem nižších úrovních) a proto naše užití termínu „subjekt“ je téměř v naprosté shodě s analogickým užitím v němčině. V tomto případě nám to je k užitku, protože si na to nemusíme teprve těžce zvykat, jak je tomu v jazycích románských nebo v angličtině. Rozhodující pro naše úvahy v tuto chvíli je skutečnost, že to v dějinách pojmového myšlení trvalo dva tisíce let, než někteří geniální myslitelé rozpoznali, že nikoliv jen emocionálně, nýbrž filosoficky, tedy pojmově je základní rozdíl mezi subjektem a objektem, česky mezi podmětem a předmětem. Ještě dnes jsou myslitelé, kteří onu specifičnost „subjektu“ ve srovnání s „objekty“ relativizují nebo přímo popírají (např. tvrzením o relativitě vztahu subjekt-objekt, který lze prý vždycky obrátit, nebo převáděním subjektu na strukturu, tedy de facto na objekt, apod.). Mohli bychom to říci tak, že teprve reflexe, která dovede rozpoznat rozdíl mezi subjektem a objektem, je skutečnou reflexí, protože dokázala podrobit reflexi sebe samu. Je to totiž záležitost reflexe, má-li být rozpoznán a pojmově konstituován subjekt jako subjekt a nikoliv jen jako „nám nejbližší“ objekt.

(Berlín, 930329–3)